

Romskt flickhem läggs ned

Nu stängs det romska HVB-hemmet Katitzi i brist på placeringar. Personalen har känt en misstro mot romer hos handläggare – men fördomarna finns på betydligt fler nivåer.

Text och bild: Anna Sternfeldt | [Prenumerera](#) | Artikel i SocialPolitik nr 2 2015

Katitzihemmet ligger mitt i Vingåker men ändå med en känsla av att vara på landet. En skogsdunge i ena änden av trädgården och sedan tar åkermarken vid. Hemmet är inrymt i en stor röd trävilla med vita knutar. Naturen håller på vakna till liv även om det just idag är bistert kallt.

Det är den sista mars och den sista dagen för HVB-hemmet Katitzi. Trots lovord inför satsningen, om det unika med idén och om behovet, så uteblev placeringarna. Tre år efter öppnandet tvingas man att lägga ner.

– Jag är inte ledsen längre, bara lättad. Det har varit en kamp, en sådan uppförsbacke hela tiden, så nu är det bara skönt att få stänga dörren och gå vidare, säger föreståndaren Katja Blomerus.

Rummen är ljusa och luftiga, inredda med en blandning av moderna och äldre möbler. Precis som i ett hem där man sparat en del arvegods men också köpt nytt. Men nu är det dags att städa och packa ihop. Det har funnits plats för sex flickor men det blev aldrig så, som mest har tre flickor bott här. Redan i inledningsskedet var det motigt. Grundarna sökte länge efter ett hus att hyra.

– Det är så när man är rom, det är ingen som vill hyra ut till "zigenare". Men till slut hittade vi ägaren till det här huset i Vingåker och han har stöttat oss otroligt mycket. Han ville verkligen att vi skulle komma igång, han reparerade och gjorde massor för att det skulle bli bra, säger Katja senare när vi sitter i hennes eget kök och dricker kaffe.

Trots nederlaget vill Katja bo kvar i Vingåker. Hon trivs här. – Jag har blivit väl bemött av alla och när vi haft tjejer placerade har vi haft ett jättebra samarbete med skolan. Vi är de första romer som bor här i bygden så befolkningen kanske inte har så många fördomar.

De fördomar Katja nämner tror hon är orsaken till att de fått så få placeringar. Vid de flesta kontakter har socialtjänsten varit motsträvig. Det förvånade Katja i början eftersom hon hade goda erfarenheter av handläggare sedan hon var kontaktfamilj.

– Vi får höra att vi inte ska lära ut kultur till tjejerna, men en kultur lär man inte ut, den växer man upp med. Vad vi däremot måste göra och som är oerhört viktigt, är att lära ut att man ska vara stolt över och bejaka sin kultur, ja hela sin identitet. Ingen ska behöva skämmas över den man är och det är det tyvärr många romer som gör.

Det handlar inte bara om tillit till sig själv utan också till andra. Många romer litar inte på icke-romer. Men för att unga flickor ska fungera bra i samhället måste de ha tillit till människor utanför sin egen kulturella sfär, och det var något personalen arbetade mycket med. Det fanns alltid en rom och en icke-rom i arbetsteamet för att flickorna skulle få erfarenhet av att också en icke-rom kan se dem precis som de är och vilja dem väl.

– Det är så klart okej om en tjej till viss del vill bryta med sin kultur, men då är det inte heller någon annan än en rom som förstår vad det är de vänder sig emot. Många romska tjejer vill till vanliga svenska familjehem för de tror att där får de göra precis som de vill. Men målet med en placering handlar om något helt annat. Dessutom får många som placeras i en svensk familj en kulturchock. Det är mycket som skiljer våra kulturer åt och det är märkligt att så få handläggare har kunskap om det.

När HVB-hemmet Katitzi, hem för vård eller boende, öppnades år 2012 var det det första hemmet i Sverige som riktade sig

specifikt till romska tonårsflickor. Bakom satsningen stod systrarna Ingrid "Kipa" Blomerus och Katja Blomerus samt Seppo Grönfors, med föreningen Framtidens Unga Romer som huvudman. Redan tio år tidigare hade systrarna funderingar på att göra något för unga romer och utbildade sig till behandlingsassistenter. De var kontaktpersoner och kontaktfamiljer under många år eftersom de såg att det fanns ett behov.

Efter några års arbete på institutioner, gjorde de en marknadsundersökning och tog steget och öppnade ett HVB-hem. På invigningen hyllades Katitzi av integrationsministern Erik Ullenhag.

För att få veta mer om vad de uteblivna placeringarna handlar om kontaktar jag socialkontor runt om i landet. De flesta har inte hört talas om Katitzi men när jag berättar säger man att det nog finns i bakhuvudet. Alla inleder med att de har ramavtal med särskilda HVB-hem – men de håller med när jag påpekar att det går att göra avsteg vid särskilda behov. Jag får veta att man oftast jobbar med lösningar på hemmaplan. Flertalet hänvisar mig vidare till avdelningschefer, som i sin tur menar att det är handläggaren som arbetar fram underlag. Några tycker att det är intressant med ett romskt hem men att man inte har haft något behov. En enhetschef säger att det sällan är aktuellt med placering men att det säkert finns ett mörkertal. En handläggare är tveksam till att kulturen skulle vara viktigare än andra "behov". En annan handläggare kallar romer för ursprungsbefolkning.

Gregor Kwiek, etnolog och direktör för Romano Pasos Research Centre, säger att socialtjänsten ofta undviker att hjälpa romer. De blir ivägskickade och kommer till honom istället. – Handläggarna skyller på att romer inte förstår svenska, att romer alltid fifflar, så handläggarna följer inte samma procedur som med svenskar. Men man måste behandla alla lika. Familjerna får ofta inte heller rätt information. Att tjänstemän har fördomar är inget kontroversiellt. Enligt

Gregor erkänner många tjänstemän det själva, och att det finns ett stort strukturproblem.

– Regeringens strategi för inkludering finns för att det förekommer diskriminering. Men det finns inga bra metoder för att arbeta mot fördomar. Vi skulle behöva en strategi. En antidiskrimineringsbyrå.

Ett annat problem är att många romer gömmer sig. Gregor önskar att fler romer skulle synas mer så att bilden av romer nyanseras. Om fler talar om att de är romer blir de på så vis själva en del av lösningen.

– Det är för många som gömmer sin identitet. Många säger till sina barn "berätta inte att du är rom", och då får de ingen modersmålsundervisning och så är de inne i en negativ cirkel med inlärningsproblem.

2009 antogs en ny politik för våra fem nationella minoriteter. Syftet var att synliggöra grupperna och öka förståelsen i samhället för deras särskilda behov och rättigheter. Lagen trädde i kraft 2010 och innehåller ett antal grundläggande skyldigheter för kommuner, landsting och andra myndigheter. Men Gregor anser att lagen är för svag.

– Vi kan inte använda samma ramverk för alla. Att jobba med alla fem minoriteterna med samma strategi vore som att bunta ihop homosexuella, svarta och kvinnor och arbeta med diskriminering mot dem på samma sätt. Det funkar inte. Grupperna har unika egenskaper och problem att ta hänsyn till. Sedan finns heller inga sanktioner om en tjänsteman inte följer lagen.

Gregor eftersöker bättre utbildning för socionomer. Han har erbjudit sig att komma och prata för studenter, och det får han, men då endast några timmar och det tycker han är alldeles för lite. Diskriminering mot romer är ett komplext problem som funnits i samhället under hundratal år. Det behövs krafttag för att komma tillrätta med problemen på ett mer grundligt och varaktigt sätt.

– Romernas problem är allmänhetens problem, säger Gregor.

Vad säger man då på socionomutbildningarna? Jo, att man överlag inte tar upp om romer specifikt utan generellt talar om inkludering/exkludering och marginalisering. Förvånande är att flera blandar ihop EU-migranter och tiggare med den nationella minoritetsgruppen romer. Ett undantag är Mittuniversitetet Östersund som har ett reflekterande perspektiv och jobbar medvetet med frågan – där finns en drivande person bakom som förklaring. Jag frågar på utbildningsdepartementet om det finns några planer på att ändra föreskrifterna i examensordningen för socionomer. Det finns det inte.

Elis Envall, utredare för Kunskapsstöd på Socialstyrelsen, är projektledare för ett regeringsuppdrag inom ramen för romsk inkludering där bland annat ingår att ta fram ett utbildningsmaterial riktat till socialtjänsten om gott bemötande och ett inkluderande arbetssätt. Materialet ska inte enbart inriktas på den romska minoriteten men fokus kommer att bli på den gruppen. Materialet är tänkt till redan utbildad personal, men visst skulle det kunna användas också på socionomutbildningen menar Elis.

Gregor Kwiek säger att det varit tal om att anställa en rom för det här uppdraget men att det alltså inte blivit så.

– Det finns flera romska personer med adekvat utbildning för ett sådant uppdrag. Att inte anställa en rom utan bara konsultera för några timmar kan beskrivas som en form av paternalism.

När Elis Envall får höra om sammanblandningen av romer som minoritetsgrupp och EU-migranter på vissa utbildningar är han inte förvånad.

– Nyligen hörde jag att denna sammanblandning förekommer i åtminstone en av de kommuner som har verksamhet för brobyggare. Samordnaren ser det som en utmaning att nå fram till olika verksamheter med information om brobyggarfunktionen då den allmänna uppfattningen är att romer är de socialt utsatta personer som syns på gatorna.

Det är tydligen inte bara kunskap om romer som saknas hos

socionomstudenter, Elis berättar om ett seminarium på Socialhögskolan i Stockholm han var på nu i mars, där bland annat två samiska socionomer talade.

– En sistaterminsstudent kommenterade att det var första gången under hela utbildningen som hon hört samer nämnas.

I februari 2012 beslutade förra regeringen om en strategi för romsk inkludering. Det övergripande målet är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. Katja Blomerus på Katitzihemmet tycker att strategin är ett dåligt skämt.

– 46 miljoner låter mycket men när det delas upp på respektive pilotkommun blir det inte mycket per år. Och det fungerar inte att en person jobbar här och där, det behövs en nationell satsning.

Thomas Hammarberg, ordförande för Kommissionen mot antiziganism (består av romer och icke-romer) som arbetar med att motverka rasism riktad mot romer, säger att det är positivt att regeringen utarbetat en plan och att man inser att arbetet bör vara långsiktigt.

– Men det är synd att använda ett måltänkande som är meningslöst. Att ange ett datum närmare två decennier framåt uppfattas av många romer som att beslutsfattarna ber dem vänta, att det inte är bråttom med effektiva åtgärder nu. Det går inte att kombinera en vision med ett konkret mål på det viset.

När jag ligger i sängen i det nu ödsliga Katitzihuset tänker jag på det Katja sa, att vi kan inte kräva att individer ändrar tankesätt om inte myndigheterna gör det. Och det är väl där vi står idag. Med ursäkter i form av en vitbok och en regeringsstrategi som inte klarar av att sträcka sig ner till myndigheter och kommuner. Och med färskna minnen av Skånepolisens register av romer år 2013.

anna[at]sternfeldt.se

Anna Sternfeldt

Läs mer:

Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet